

Fråga om förutsättningar för vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Tillika fråga om förutsättningar för ett förordnande om omedelbar verkställighet av ett beslut om att vården ska upphöra.

Lagrum:

1 § andra och femte styckena, 2 §, 36 § och 40 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Krestina kom till Sverige 2009 som asylsökande tillsammans med sin far och sin yngre syster. De uppgav att de kom från Uzbekistan. Identitetsuppgifterna har senare ändrats och det har uppgetts att de redan 1999 flyttade från Uzbekistan till Ryssland och att de kom därifrån till Sverige. Vidare har det framkommit att en kvinna som bott hos familjen var Krestinas mor. Vid samtal med företrädare för socialtjänsten den 21 maj 2012 uppgav Krestina att hon blivit slagen av sin far vid flera tillfällen. Hon placerades därför tillfälligt hos sin kontaktfamilj, vilket fadern samtyckte till. Fadern reste till Ryssland i augusti 2012. När han kom tillbaka samtyckte han inte längre till att Krestina var placerad hos kontaktfamiljen. Han uppgav att han avsåg att återvända till Ryssland och ville att Krestina då skulle följa med. Krestina blev den 4 december 2012 omedelbart omhändertagen med stöd av 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Samtidigt beslutades att hennes vistelseort inte skulle röjas för vårdnadshavaren och att umgängesbegränsning för föräldrarna skulle gälla. Hon placerades tillfälligt i ett familjehem. Förvaltningsrätten i Falun fastställde den 13 december 2012 beslutet om omedelbart omhändertagande.

Socialnämnden i Söderhamns kommun ansökte den 2 januari 2013 om att Krestina skulle beredas vård enligt 1 och 2 §§ LVU. Nämnden utgick från att hon var född 1997 och alltså vid tiden för ansökan om vård var 15 år. Nämnden anförde bl.a. följande Det finns starka indikationer på att Krestina är utsatt för hedersrelaterat våld, och socialnämnden bedömer att Krestina riskerar att utsättas för både psykiskt och allvarligt fysiskt våld om hon återvänder till sin familj. Då samtycke till vård saknas, och för att kunna garantera Krestina skydd, krävs vård enligt LVU samt umgängesbegränsning och hemlighållande av vistelseort.

Båda föräldrarna bestred bifall till ansökan.

Krestina medgav bifall till ansökan genom sitt offentliga biträde.

Förvaltningsrätten höll den 11 januari 2013 muntlig förhandling inom stängda dörrar i målet.

Förvaltningsrätten i Falun (2013-01-22, nämndemännen Bäckman, Emanuelsson och Möller Andersen) yttrade: Den som är under 18 år ska beredas vård enligt LVU, om det på grund av fysisk eller psykisk

misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas, och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den unges vårdnadshavare och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv (jfr 1 § andra stycket och 2 § LVU). Vid beslut enligt LVU ska vad som är bäst för den unge vara avgörande, och hänsyn ska tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad (jfr 1 § femte och sjätte styckena LVU). – Angående de förhållanden på vilka socialnämnden i förevarande fall grundar sin ansökan – dvs. en påtaglig risk för skada på grund av fysisk och psykisk misshandel samt otillbörligt utnyttjande – kan följande ledning hämtas från förarbetena. Redan en ringa grad av fysisk misshandel kan anses utgöra en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling om den inte är att betrakta som en enstaka överilad handling. Misshandel av allvarligare slag bör regelmässigt leda till att den unge omhändertas för vård, åtminstone för en tid. Med psykisk misshandel avses exempelvis att den unge utsätts för psykiskt lidande genom systematiska kränkningar, nedvärdering eller terrorisering (jfr prop. 1989/90:28 s. 65 och 107). Även om begreppet ”otillbörligt utnyttjande” i första hand avser att någon av föräldrarna utnyttjar barnet sexuellt, kan det även avse att man på den unge lägger ett så stort självständigt ansvar för familjen när det gäller att ta hand om syskon eller föräldrarna själva att barnet riskerar att ta skada av det (jfr a. prop. s. 65). I uttrycket påtaglig risk för skada ligger att det inte kan vara fråga om en obetydlig, oklar eller avlägsen risk för den unge utan om en klar och konkret risk för skada på den unges hälsa eller utveckling (prop. 1989/90:28 s. 62). Det ska gå att konstatera att risken för skada har en sådan inverkan på barnets hälsa eller utveckling att barnet har ett tydligt vårdbehov. Enligt Högsta förvaltningsdomstolen är utgångspunkten vid prövningen av om det finns en påtaglig risk för skada barnets aktuella situation och en närliggande eller klart förutsebar utveckling av denna (RÅ 2009 ref. 64). Det får inte vara fråga om något subjektivt antagande om att den unge löper risk att skadas. Inte heller får ovidkommande omständigheter – som t.ex. allmänna samhällsvärderingar – läggas till grund för vård (jfr a. prop. s. 63). – Förvaltningsrätten gör följande bedömning. – Förvaltningsrätten har att ta ställning till om det föreligger en påtaglig risk att Krestinas hälsa eller utveckling skadas till följd av fysisk eller psykisk misshandel och otillbörligt utnyttjande. – Med hänvisning till att Krestina lämnat detaljerade och, alltsedan placeringen i maj 2012, oförändrade uppgifter till polisen, socialtjänsten och sitt offentliga biträde, anser förvaltningsrätten att hennes trovärdighet är så hög att det får anses klarlagt att hon har utsatts för såväl fysisk som psykisk misshandel och otillbörligt utnyttjande och att det, till följd därav, finns en påtaglig risk för att hennes hälsa och utveckling skadas. Med hänsyn härtill, och till att vårdnadshavarna inte har samtyckt till den behövliga vården, är samtliga förutsättningar för att bereda Krestina vård med stöd av LVU uppfyllda. Nämndens ansökan ska således bifallas. Det finns skäl att förordna att domen ska gälla omedelbart i denna del. – Förvaltningsrätten beslutar att Krestina ska beredas vård med stöd av 1 och 2 §§ LVU. Domen gäller omedelbart i denna del.

Ordföranden *lagmannen Montelius* var skiljaktig och anförde följande. Av förarbetena till LVU framgår att en så allvarlig åtgärd som tvångsomhändertagande inte bör få vidtas utan tungt vägande skäl, och att det för ett ingripande krävs att det föreligger – inte bara en obetydlig, oklar eller avlägsen risk för den unge utan – en klar och konkret risk för skada på den unges hälsa och utveckling (prop. 1989/90:28 s. 62). Det får inte vara fråga om något subjektivt antagande om att barnet löper risk att skadas. Det måste alltså finnas konkreta omständigheter som talar för att risk för skada föreligger. I uttrycket ”påtaglig risk för skada” ligger att det inte kan vara fråga om någon ringa risk för skada. Socialnämnden har alltså ett långtgående ansvar för att utreda den unges förhållanden i hemmet. Av kravet på att det ska finnas en påtaglig skaderisk, och den praxis som utvecklats kring detta krav, följer ett motsvarande högt krav på utredningen att visa att detta rekvisit är uppfyllt när nämnden ansöker om vård. Den utredning som läggs fram inför domstolen måste grundas på antaganden som bl.a. så långt möjligt innefattar och bygger på relevanta observationer av föräldrarna och barnet. Utredningen i det nu aktuella målet är knapphändig. Utöver vad Krestina själv anfört finns det inte någon konkret iakttagelse eller något annat som på ett påtagligt sätt styrker det som socialnämnden anfört som grund för sin ansökan. Krestinas offentliga biträde har bedömt hennes trovärdighet som hög. Samtidigt har föräldrarna under den muntliga förhandlingen framställt som sanningsenliga och bl.a. kunnat peka på vissa motsägelser i socialnämndens ansökan, som när det gäller påståendet om att faderns behandling av Krestina har sin grund i en hederskultur och att varken hon eller systemen får träffa pojkar. Sammantaget anser jag det inte möjligt att på det befintliga materialet avgöra om det är föräldrarna eller Krestina som talar sanning. Med hänsyn härtill finner jag – med beaktande av den ingripande åtgärd ett tvångsomhändertagande innebär och med de krav som därmed måste ställas på den utredning som ligger till grund för ett omhändertagande – att utredningen i målet inte ger ett tillräckligt underlag för att konstatera att det på grund av fysisk eller psykisk misshandel eller otillbörligt utnyttjande föreligger en sådan påtaglig risk för Krestinas hälsa och utveckling som förutsätts för vård enligt LVU. Jag anser därför att socialnämndens ansökan ska avslås.

Båda föräldrarna överklagade förvaltningsrättens dom och yrkade att deras dotter inte skulle beredas vård enligt LVU.

Socialnämnden och Krestina bestred bifall till överklagandena.

Kammarrätten höll den 24 april 2013 muntlig förhandling inom stängda dörrar i målet.

Kammarrätten i Sundsvall (2013-06-10, Sjödin, Ericsson, Karlsson, referent) yttrade efter att ha redovisat utredningen i målet: Föräldrarna å ena sidan och socialnämnden och Krestina å andra sidan har lämnat helt olika versioner om hur Krestinas hemförhållanden har varit. LVU är en skyddslagstiftning och beviskraven är inte lika höga för socialnämnden i LVU-mål som för åklagaren i brottmål. Det åligger ändå socialnämnden att visa att föräldrarna brister i omsorgen eller att hemförhållandena av andra skäl är så dåliga eller bristfälliga att skäl för vård enligt LVU föreligger. – Socialnämnden har till stöd för sin inställning anfört i huvudsak de uppgifter som Krestina själv har lämnat samt hänvisat till utlåtanden och intyg, som i sin tur i huvudsak bygger på Krestinas egna berättelser. Uppgiften om att Krestinas far hållit till på skolgården och bevakat henne på raster grundar sig på uppgifter från en inte namngiven kamrat. Att en hederskultur har funnits i hemmet bygger framför allt på ett utlåtande av en HRV-strateg. Socialnämnden har också hänvisat till vad Krestina har berättat för kontaktfamiljen. Ingen av uppgiftslämnarna har emellertid åberopats som vittne i målet. – I målet är ostridigt att Krestina under i stort sett hela sin vistelse i Sverige har blivit uppmanad av föräldrarna att inte säga sanningen om familjens situation utan i stället komma med sådana uppgifter som ökar familjens chanser att få uppehållstillstånd. Krestina har således tvingats att leva med lögn om familjesituationen och att själv ljuga för att påverka myndigheter och domstolar att fatta beslut i önskad riktning. Krestina verkar relativt snabbt ha anpassat sig till svenska förhållanden och funnit sig väl till rätta. Man kan därför inte bortse ifrån att hon, såsom föräldrarna påstår, har ett stort intresse av att få stanna i Sverige och slippa bli avvisad till Ryssland, där hon i många avseenden tvingas börja om från början. Genom de lögn hon har tvingats leva med i Sverige har hon under flera år fått lära sig att säga och göra ”rätt” saker så att hennes och familjens situation framställs i en sådan dager att chanserna att få uppehållstillstånd ökar. – Den stora förändringen i Krestinas beteende visade sig bl.a. i att hon började berätta att hon for illa i hemmet och uppvisade ett självskadebeteende och den sammanföll i tid ganska väl med att risken för verkställighet av avvisningen ökade. Av bl.a. vittnesmål från hennes lärare och mentor framgår att hon tidigare såg ut att må bra, klarade sig bra i skolan, hade god relation till sin far och övriga familjemedlemmar samt även i övrigt levde under goda och välfungerande förhållanden. Inget självskadebeteende förelåg och de sår hon nu har visat upp på ingivna fotografier verkar vara av förhållandevis sent datum. – Oavsett kompetensen hos den åberopade HRV-strategen finner kammarrätten inte tillräckligt klarlagt genom övrig utredning i målet att det funnits en hederskultur i hemmet och att Krestinas påstådda inskränkningar i friheten varit större än vad som kan hänföras till de normala krav och levnadsregler som finns mellan föräldrar och barn med beaktande av vissa kulturella skillnader, som får godtas. Inte heller i övriga avseenden har socialnämnden visat att påstådda missförhållanden i hemmet förelegat. Med hänsyn till Krestinas situation under i stort sett hela vistelsen i Sverige och hennes intresse av att få stanna i landet kan, såsom anförts ovan, hennes uppgifter starkt ifrågasättas. Med beaktande av dessa omständigheter finner kammarrätten inte att utredningen i tillräcklig grad visar att Krestinas fysiska och psykiska hälsa till följd av

förhållandena i hemmet löper en påtaglig risk att skadas. Det finns därför inte förutsättningar för att Krestina ska beredas vård enligt 2 § LVU. Föräldrarnas överklaganden ska således bifallas. – Kammarrätten ändrar förvaltningsrättens dom och avslår socialnämndens ansökan om att Krestina ska beredas vård enligt LVU. Domen gäller omedelbart.

I kammarrättens avgörande deltog även nämndemännen *Wallström* och *Melin Westerlund* vilka var av skiljaktig mening och ansåg att förvaltningsrättens dom skulle fastställas.

Socialnämnden överklagade kammarrättens dom och yrkade att Högsta förvaltningsdomstolen med ändring av domen skulle besluta att Krestina skulle beredas vård enligt LVU. Nämnden anförde bl.a. följande. Missförhållandena i Krestinas hemmiljö innefattar främst den misshandel som hon utsatts för men även den konflikt och de motsättningar som råder mellan henne och hennes föräldrar. Hon har berättat om upprepat fysiskt och psykiskt våld, bl.a. genom slag med handflata och knytnäve mot huvudet, knytnävsslag i magen, ständigt nedsättande omdömen, kränkningar, hotelser bl.a. om att få benen brutna, dödshot och inskränkningar i den personliga friheten. Hon har tvingats ljuga om sitt ursprung och förneka sin mor. Hennes berättelse har varit sammanhängande, detaljerad och oförändrad över en mycket lång tid. Den har återgetts till flera olika myndighetspersoner som har uppfattat hennes trovärdighet som hög. Hennes berättelse framstår inte till någon del som osannolik eller överdriven. Den styrks dessutom av utsagor till kamrater och till modern i hennes kontaktfamilj samt av iakttagelser från lärare. Polisen har hållit förhör med tre kamrater till Krestina som oberoende av varandra uppgett att hon berättat att hon blivit slagen hemma. Det finns vidare delar i hennes utsaga som är obestridda eller som styrks av utredningen i målet. Dit hör faderns krav på gynekologisk undersökning och uppgifterna om hans kontrollerande beteende i Krestinas skolmiljö. Det förefaller orimligt att underkänna hennes allmänna trovärdighet med hänvisning till de felaktiga uppgifter som hon – på faderns uppmaning – lämnat vid ansökan om uppehållstillstånd och samtidigt godta hans utsaga såsom sanningsenlig. Nämnden har vid sin riskbedömning använt PATRIARK, som är ett bedömningsinstrument avseende hedersrelaterat våld, och FREDÅ, som är Socialstyrelsens standardiserade bedömningsinstrument i socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer. Den bedömning som gjorts med hjälp av dessa instrument visar på ett mycket stort skyddsbehov. Bedömningen visar också att såväl Krestinas mor som äldre halvsystem varit delaktiga i utövandet av våldet. Krestina har berättat att det var på grund av att hon mådde psykiskt dåligt som hon hade kontakt med Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) år 2010 och att såväl självskador som självmordstankar fanns redan vid den första kontakten med BUP. Eftersom fadern deltog i alla samtal var det svårt för henne att berätta hur hon hade det. Oavsett bedömningen av Krestinas trovärdighet är den relationsstörning som har uppstått mellan henne och hennes familj av så pass allvarlig natur att den ensam bör kunna föranleda ett tvångsomhändertagande. Av ett yttrande från BUP daterat den 24 april 2013 framgår att Krestina avser att ta sitt liv om hon tvingas

återförenas med sin familj. Orsaken till hennes motvilja är av underordnad betydelse för bedömningen av vårdbehovet. Hon är 16 år och hennes egen vilja bör därför tillmätas stor betydelse för utgången i målet.

Fadern bestred bifall till överklagandet. Han anförde att kammarrätten hade gjort en fullständigt korrekt bedömning av bevisningen i målet och att ingenting i det material som getts in till Högsta förvaltningsdomstolen förändrar detta.

Modern bestred bifall till överklagandet och anförde bl.a. följande. Påståendet i överklagandet att även den äldre halvsystem skulle ha utövat våld mot Krestina är helt nytt. Förklaringen till påståendet synes i bästa fall vara ett förbiseende från nämndens sida eller att nämnden varit ovarsam i hanteringen av Krestinas utsagor. Till de former av fysiskt och psykiskt våld som fadern ska ha utsatt Krestina för har i överklagandet tillkommit ”slag med knytnäve mot sidan av huvudet”, ”ständigt nedsättande omdömen” och ”hotelser bland annat om att få benen brutna”. I det förhör som hölls med Krestina den 25 maj 2012 uppgav hon uttryckligen att fadern aldrig har slagit henne i ansiktet. Hon tillade under förhöret att det blåmärke som en vän sett i hennes ansikte orsakats av fadern då han höll en TV-dosa i handen även om hon inte trodde att det var meningen att han skulle slå henne med den. Här är åter en direkt motsägelse som hon nog inte är ansvarig för utan som beror på att nämnden handskas vårdslöst med materialet i ärendet. När det gäller de refererade förhörsuppgifterna från Krestinas kamrater är det i bästa fall fråga om andrahandsuppgifter förmedlade av nämnden och som sådana saknar de allt bevisvärde i målet.

Krestina medgav bifall till överklagandet och vidhöll de uppgifter om påtagliga missförhållanden i hemmet som hon tidigare framfört.

Högsta förvaltningsdomstolen beslutade den 26 juni 2013 att kammarrättens dom tills vidare inte skulle gälla.

Högsta förvaltningsdomstolen (2014-06-23, Almgren, Nord, Saldén Enérus, Silfverberg, Bull) yttrade:

Skälen för avgörandet

Vad målet gäller

Målet gäller i första hand frågan om förutsättningar föreligger för vård av Krestina enligt 2 § LVU. I målet är också fråga om kammarrätten bort förordna om omedelbar verkställighet av beslutet att avslå ansökan om vård.

Rättslig reglering m.m.

Enligt 1 § andra stycket LVU ska den som är under 18 år beredas vård enligt lagen om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger

och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv. I 1 § femte stycket anges att vad som är bäst för den unge ska vara avgörande vid beslut enligt lagen. Vård ska enligt 2 § beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

I 36 § LVU anges bl.a. att den unges åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.

Av förarbetena till LVU framgår bl.a. att en så allvarlig åtgärd som tvångsomhändertagande av unga inte bör få vidtas utan tungt vägande skäl. För ett ingripande med stöd av lagen måste därför krävas att det inte är fråga om en obetydlig, oklar eller avlägsen risk för den unge utan om en klar och konkret risk för skada på den unges hälsa eller utveckling (prop. 1989/90:28 s. 62).

Redan en ringa grad av fysisk misshandel kan anses utgöra en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling om den inte är att betrakta som en enstaka överilad handling. Misshandel av allvarligare slag bör regelmässigt leda till att den unge omhändertas för vård, åtminstone för en tid. Med psykisk misshandel avses exempelvis att den unge utsätts för psykiskt lidande genom systematiska kränkningar, nedvärdering eller terrorisering. Med begreppet "otillbörligt utnyttjande" avses bl.a. att man på den unge lägger ett så stort självständigt ansvar för familjen när det gäller att ta hand om syskon eller föräldrarna själva att barnet riskerar att ta skada av det (a. prop. s. 65).

I förarbetena till 1 § femte stycket LVU anges bl.a. att åtgärder och beslut enligt LVU riktar sig till samhällets mest utsatta barn och ungdomar. Det torde inte finnas några andra intressen än barnets bästa som skulle kunna ha samma tyngd vid bedömningen av vilka åtgärder som ska vidtas. I en konflikt mellan barnets behov och andra intressen ska hänsynen till barnets bästa alltid ges företräde (prop. 2002/03:53 s. 77).

Av 40 § LVU följer att rättens beslut om beredande av vård eller om upphörande av vård gäller först sedan det vunnit laga kraft om inte rätten har förordnat något annat. I förarbetena anges att bestämmelsen i paragrafens tredje stycke om möjligheten att förordna om omedelbar verkställighet bl.a. är tänkt för fall då den unge är omedelbart omhändertagen eftersom vårdkedjan annars bryts (prop. 1989/90:28 s. 125).

Utgångspunkter för bedömningen

LVU är en skyddslagstiftning för utsatta barn. Redan i lagens första paragraf anges att vad som är bäst för barnet ska vara avgörande för beslut enligt lagen, vilket innefattar alla åtgärder som berör barnet. Ett tvångsomhändertagande är emellertid en mycket ingripande åtgärd både

för barnet och för barnets familj. Det måste därför ställas höga krav på den utredning som ska ligga till grund för omhändertagandet.

Utredningen i LVU-ärenden innefattar inte bara tidigare förhållanden, utan också en bedömning av vilken eller vilka risker barnet utsätts för i hemmet om ett omhändertagande inte görs. Den del av en LVU-utredning som avser en bedömning av riskerna för barnet måste av naturliga skäl bygga på antaganden. Dessa ska självfallet vara så väl underbyggda som möjligt, men en viss osäkerhet måste accepteras.

Barnet har en central plats i utredningen om förhållandena i hemmet. Det följer av LVU att barnets berättelse ska väga tungt i utredningen liksom barnets subjektiva upplevelse av hemförhållandena. Om ett barns uppgifter om misshandel eller andra allvarliga missförhållanden får stöd av utredningen i övrigt kan uppgifterna normalt läggas till grund för slutsatsen att sådana missförhållanden förekommit som ska föreligga för att ett tvångsomhändertagande ska få ske. Men i de fall då det saknas annan utredning som ger tillräckligt stöd för barnets uppgifter om missförhållandena samtidigt som uppgifterna förnekas av föräldrarna måste den som har att pröva frågan om vård ta ställning till om uppgifterna i sig framstår som tillförlitliga.

Påståendena om fysisk och psykisk misshandel samt otillbörligt utnyttjande

Socialnämnden har gjort gällande att Krestina vid upprepade tillfällen blivit utsatt för såväl våld och andra kränkningar som otillbörligt utnyttjande och att detta haft sin grund i ett hedersrelaterat beteende från faderns sida.

Vad först gäller påståendet om fysisk misshandel grundas det i allt väsentligt på de uppgifter som Krestina själv har lämnat i olika sammanhang. Utredningen innehåller i denna del inte någon dokumentation eller annat konkret stöd för påståendet om skador efter misshandel.

I utredningen finns visserligen vissa uppgifter rörande iakttagelser som andra personer har gjort. En granne till familjen ska ha varit närvarande vid ett tillfälle då modern påstås ha gett Krestina en örfil. Såvitt framgår av utredningen har grannen inte hörts om sina iakttagelser. Vidare har några kamrater till Krestina i polisförhör uppgett att hon vid flera tillfällen har berättat för dem att hon blivit misshandlad. Eftersom det rör sig om uppgifter som baseras på vad Krestina själv har sagt ger uppgifterna inget direkt stöd för hennes berättelse. Även uppgiften att en av kamraterna har hört av en annan kamrat att hon har sett blåmärken på Krestina har ringa värde som stöd för berättelsen. Sammantaget kan därför dessa uppgifter inte ge belägg för Krestinas påståenden om slag m.m.

Enligt de uppgifter som Krestinas lärare och mentor lämnade under vittnesförhör vid förhandlingen i kammarrätten inträffade en stor

förändring i Krestinas beteende i slutet av maj 2012 då hon var ledsen och upprörd och sade att det hade hänt något som hade med hennes far att göra. Dessförinnan fanns det enligt dessa uppgifter inte några tecken på att hon mådde dåligt och relationen mellan far och dotter verkade då god.

Socialnämnden har dock anfört att Krestina mått psykiskt dåligt under en längre tid, vilket yttrat sig i att hon skurit sig i armarna och även uttalat hot om att begå självmord. Till stöd härför har nämnden hänvisat till bl.a. utdrag från hennes journal hos BUP från åren 2010 och 2011, dokumentation av samtal med skolkurator och fotografier av skärsår tagna dels av Krestina själv, dels av hennes offentliga biträde.

Med beaktande av de uppgifter som lämnades vid nämnda vittnesförhör och vad utredningen i övrigt innehåller i denna del går det inte att utifrån Krestinas självskadebeteende och hennes kontakter med BUP dra några säkra slutsatser om att det skulle ha funnits allvarliga brister i hennes tidigare hemförhållanden.

Mot denna bakgrund uppkommer därför frågan om de uppgifter om fysisk misshandel som Krestina har lämnat i sig är tillräckligt tillförlitliga för att utgöra grund för ett tvångsomhändertagande enligt LVU.

Krestinas berättelse om händelseförloppet vid de tillfällen då misshandeln påstås ha utförts är tämligen detaljrik. Vid det polisförhör som hölls den 25 maj 2012 uppgav hon att fadern under helgen den 18-20 maj misshandlat henne vid flera tillfällen. Bland annat ska han ha slagit henne i ansiktet och på överarmen samt på vänster sida vid midjan. I förhöret berättade hon också om ett annat tillfälle då han slagit henne i magen med knuten näve så att hon fick svårt att andas.

Vissa av hennes uppgifter framstår dock som inbördes motsägelsefulla och har även ändrats under ärendets gång. Det gäller bl.a. huruvida modern har varit närvarande vid misshandelstillfällena och själv deltagit. Berättelsen är också osäker och svävande i fråga om omfattningen och frekvensen av den påstådda misshandeln.

Vid bedömningen av trovärdigheten av berättelsen bör hänsyn också tas till vad som framkommit om relationen mellan Krestina och hennes mor. Krestina har uppgett att deras relation är mycket dålig och att de inte haft någon kontakt efter att hon flyttade från hemmet. Modern har å sin sida anfört att hon och Krestina har haft en bra och konfliktfri relation. Modern har berättat att de hade en s.k. chatkontakt med varandra mellan maj och slutet av november 2012. Krestina berättade i denna att hon saknade sin familj och skickade bilder på sig själv. Nämndens företrädare har vid förhandlingen i förvaltningsrätten bekräftat innehållet i chatkontakten. Krestina har förnekat att hon skrivit texten i ”chatten” och menar i stället att hennes äldre syster haft tillgång till inloggningsuppgifterna och att texten skrivits av henne. Krestina har under ärendets gång lämnat varierande uppgifter om hur bilderna kommit modern till handa.

Av utredningen framgår vidare att Krestina tidigare lämnat oriktiga uppgifter vid flera tillfällen om familjesituationen. Denna omständighet bör dock inte tillmätas någon större vikt, eftersom det framgår att hon lämnat dessa uppgifter på faderns uppmaning för att förbättra familjens möjligheter att få stanna i Sverige.

I det sammanhanget ska också nämnas att föräldrarnas inställning är att Krestinas påståenden om misshandel och andra missförhållanden är osanna och föranleds av att hon vill stanna kvar i Sverige i stället för att återvända till Ryssland tillsammans med resten av familjen. De anser att de första anklagelserna om misshandel sammanfaller tidsmässigt med att de började planera för att återvända till Ryssland.

Att Krestina har ett intresse av att få stanna i Sverige är klarlagt. Det framgår bl.a. av ett yttrande från en kurator vid BUP som framhåller att migrationsprocessen är av avgörande betydelse för Krestina som har hotat att ta livet av sig om det blir aktuellt att utvisa henne.

Mot den nu angivna bakgrunden finner Högsta förvaltningsdomstolen att Krestinas berättelse inte heller i sig ger tillräckligt stöd för att hon varit utsatt för sådan fysisk misshandel i hemmet som socialnämnden gjort gällande.

När det sedan gäller den påstådda psykiska misshandeln har socialnämnden anfört att Krestina varit utsatt för hot, kränkningar, skuldbeläggning och begränsningar av sin personliga frihet.

I målet är klarlagt att fadern uttryckt krav på att Krestina skulle genomgå gynekologisk undersökning för att undersöka om hon fortfarande var oskuld. I utredningen finns också uppgifter om att fadern vid flera tillfällen har sökt upp Krestina i hennes skola. Hans förklaringar till sina uttalanden och sitt handlande framstår inte som övertygande. Utredningen ger alltså stöd för Krestinas berättelse i denna del.

Högsta förvaltningsdomstolen finner emellertid att vad som har påståtts om psykisk misshandel inte har konkretiserats och underbyggs tillräckligt för att det ska anses visat att det föreligger en påtaglig risk för Krestinas hälsa eller utveckling.

Socialnämnden har även uppgett att Krestina blivit otillbörligt utnyttjad genom att hon har fått ta ett alltför stort ansvar för hemmets skötsel och för en yngre syster. Utredningen visar emellertid inte mot föräldrarnas förnekande att hennes deltagande i sysslor av detta slag haft en sådan omfattning att det kan anses ha varit fråga om ett missförhållande i hemmet i den mening som avses i LVU.

Vård på grund av konflikt och relationsstörning

Socialnämnden har anfört att det, oavsett hur det i övrigt förhåller sig med missförhållanden i Krestinas hem, i dagsläget föreligger en konflikt

och en relationsstörning mellan henne och föräldrarna. Dessa är av så allvarlig natur att de i sig innefattar en påtaglig risk för hennes hälsa eller utveckling och ensamma bör kunna föranleda ett tvångsomhändertagande.

Av rättspraxis framgår att en tillräckligt allvarlig konflikt mellan barn och föräldrar eller en djup motvilja eller rädsla hos barnet självständigt kan utgöra grund för vård enligt LVU (se bl.a. RÅ 1990 ref. 97 och HFD 2012 not. 31). I denna praxis har framhållits att det är en tillräcklig förutsättning att det objektivt sett föreligger en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling om vården upphör och att denna risk är att hänföra till något förhållande i den unges hem.

Socialnämnden har åberopat utredning om att Krestina är deprimerad och hotar att ta sitt liv om hon tvingas återförenas med sin familj. Hon hade också åtminstone vid tiden för rättegången i kammarrätten ett aktuellt självskaðebeteende. Högsta förvaltningsdomstolen har dock funnit att socialnämndens utredning inte ger tillräckligt stöd för att Krestina utsatts för misshandel eller otillbörligt utnyttjande. Vidare har det framkommit att det finns skäl att ifrågasätta om relationen mellan åtminstone henne och modern är så dålig som hon påstått. Med hänsyn till det anförda finner Högsta förvaltningsdomstolen att det inte föreligger tillräckliga skäl att bifalla ansökningen på denna grund.

Sammanfattande slutsatser

Sammanfattningsvis ger varken socialnämndens utredning eller vad som i övrigt framkommit i målet tillräckligt stöd för att Krestina blivit utsatt för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet eller att hon utnyttjats otillbörligt på sådant sätt som avses i LVU. Vad som i utredningen kunnat beläggas om faderns kontrollerande beteende utgör i sig en riskfaktor i LVU:s mening. Men det kan inte anses visat att det i målet föreligger en sådan risk som avses i LVU, dvs. en risk för att den ungas hälsa eller utveckling kommer att skadas som är påtaglig, konkret och inte avlägsen. Socialnämndens överklagande ska därför avslås.

Kammarrättens beslut att omedelbart avbryta vården

Kammarrätten beslutade att avslå socialnämndens ansökan om vård av Krestina och förordnade att domen i denna del skulle gälla omedelbart. Beslutet aktualiserar frågan om vilka förutsättningar som bör föreligga för att en kammarrätt ska få förordna om omedelbar verkställighet av en dom som innebär att en påbörjad vård avbryts.

Högsta förvaltningsdomstolen har i avgörandet HFD 2011 ref. 5 prövat frågan om när en kammarrätt bör meddela ett interimistiskt beslut om att vården enligt LVU omedelbart ska avbrytas. Högsta förvaltningsdomstolen konstaterade att avgöranden enligt lagen som huvudregel gäller först sedan de vunnit laga kraft. Domstolen fäste även avseende vid att LVU är en skyddslag för barn och unga och att vård enligt lagen, trots att den utgör en tvångsåtgärd, inte kan jämföras med

frihetsberövande av vuxna eller tvångsmedel i brottmål. Vidare framhöll domstolen att lagstiftaren i olika sammanhang gett uttryck för åsikten att avbrott i vården av ett barn bör undvikas samt erinrade om bestämmelsen i 1 § femte stycket LVU om att vad som är bäst för den unge ska vara avgörande vid beslut enligt lagen.

Högsta förvaltningsdomstolen slog fast att ett interimistiskt beslut att avbryta vården innan dom meddelats bara kan komma i fråga om det står klart att åtgärden är nödvändig av hänsyn till barnets bästa och inte kan anstå till dess dom meddelas i målet.

Motsvarande överväganden som i det nyssnämnda avgörandet kan göras när det är fråga om att ge omedelbar verkan åt en dom varigenom en ansökan om vård avslås. Ett beslut om omedelbar verkställighet av en dom som innebär att en redan inledd vård avbryts bör därför endast komma i fråga om det står klart att beslutet är nödvändigt av hänsyn till barnets bästa och att domens laga kraft inte kan inväntas. Det hindrar inte att utrymmet för ett sådant beslut om omedelbar verkställighet ändå kan vara större än för att fatta ett interimistiskt beslut, bl.a. med hänsyn till att domen i regel vilar på ett säkrare underlag än det interimistiska beslutet.

Kammarrätten fann vid sin prövning att utredningen inte i tillräcklig grad visade att Krestinas fysiska och psykiska hälsa till följd av förhållandena i hemmet löpte en påtaglig risk att skadas. Det betyder emellertid inte att det var uteslutet att en annan bedömning skulle kunna göras efter ett överklagande, särskilt som avgörandet inte var enhälligt vare sig i förvaltningsrätten eller i kammarrätten. Vidare motsatte sig Krestina bestämt att vården skulle avbrytas. Mot denna bakgrund kan det inte anses ha stått klart att ett omedelbart avbrytande av vården i avvaktan på att domen skulle vinna laga kraft var nödvändigt av hänsyn till Krestinas bästa. Kammarrätten borde därför ha avstått från att förordna att domen skulle gälla omedelbart.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen avslår överklagandet.

Mål nr 4466-13, föredragande Paul Sjögren

Rättsfall: RÅ 1990 ref. 97; HFD 2011 ref. 5; HFD 2012 not. 31.

Litteratur: prop. 1989/90:28 s. 62, 65 och 125; prop. 2002/03:53 s. 77.